

MAGYAR MŰKINCSEK BÉCSBEN*

Írta: DR. SIKLÓSSY LÁSZLÓ

világtörténelmi események legnevezetesebb eredménye: az osztrák-magyar monarchia likvidálása. A Habsburgok évszázados politikájának nem sikerült egységessé kovácsolnia ezt az egykor oly hatalmas birodalmat, amely szétrobban hatalmas darabokra és apró morzsákra. Országok formálódnak át és intézmények oszlanak részekre. Így természetes, hogy azok a nagyméretű intézmények, amelyeket az összmonarchia gondolata s a birodalom összes népeinek áldozatkészsége hozott létre, osztozkodás tárgyai kell hogy legyenek. Megszűnt a közösség, szétosztásra kerül a közös vagyon.

Azok közé az intézmények közé, amelyek felett megkondult a lélekharang, tartoznak a bécsi cs. és kir. udvari gyűjtemények. A falakat már erősen döngetik. Döngetik jellemző szívós munkájukkal a csehek, akik már hosszú évek óta megfelelőképpen elhelyezkedtek az ottani hivatalokban és saját érdekeik érvényesítése körül máris legelől járnak. Hangozabb szavuk az olaszok, akik február első napjaiban valóságos hadikészültséggel jelentek meg az udvari képtárban és máról-holnapra hatvanegynéhány képet elszállítottak. Döngetik a szerényebb ukránok is és döngetni szeretnék mi is, szerény és szegény magyarok.

Mert csodálatos, hogy mi, akik évszázadokat töltöttünk el közjogi sérelmek hangoztatásában, jogoknak papirosbástyával való megvédésében, mintha csak hallgatólag beleegyeztünk volna abba, hogy a Habsburgok országunkat kincse színe-javától megfosztották. Vajjon nem lett volna-e természetes és meg nem akadályozható dolog egy magyar tudományos intézet alapítása Bécsben az ott levő magyar műkincsek és egyéb kulturális emlékek tanulmányozására? De ilyenre nem gondolt egy kormány sem s a bécsi magyar emlékeknek még csak számbavehető magyar irodalma sincs. Csak itt-ott találunk egy-egy össze nem függő mozaik-szemet.

Félő, hogy ez a hanyagságunk most megbosszulja magát. De nézzük, miről is van szó? Szaladjunk végig a kérdés történelmi részén. Hazánk már az Árpádok korában kincses ország hírében állt. Nemes ércekben bővelkedett a többi országokhoz viszonyítva s a bányák termékeit szorgalmasan dolgozták

fel hazai és külföldi ötvösök. Királyaink amatőrök voltak a maguk módja szerint s templomok, amelyeket ők s az ország nagyjai emeltek, kincstáraikban az ötvösműveknek, drága ruháknak, még drágább könyveknek jelentékeny mennyiségét őrizték.

Am hamar megindult a kincsek exportálása nyugat felé. Az Árpádok magyar módra bőséges ajándékozók voltak s e tulajdonságukat örökölték a magyarországi Anjouk is, akiknek udvarában növekedett ugyan a gazdagság, de sajnos nem volt maradandó. Zsigmond király és császár, Nagy Lajos veje már örökön pénzsűkében volt, úgy hogy rákényszerült, hogy tehetős bécsi polgároknál zálogosítsa el kincseit. Vejével, Alberttel pedig már megjelenik a Habsburg-család a magyar trónon.

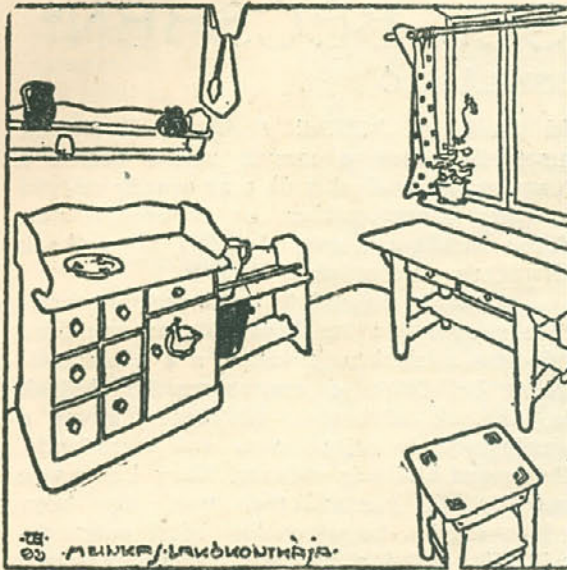
Azt a huzavonát, amely Habsburg V. László idejében a magyar trón körül kavargott, keservesen megsínylette az ország kincse, amely ekkor indult először szétszóródásnak. Minthogy régi időben királyi háztartás és államháztartás nem volt elválasztva, alig hihető, hogy V. László kincstárából, amelyben benn kellett lennie az Árpád-, Anjou- és Luxemburg-ház kincsének is, valami maradt volna Mátyás királyunkra.

Mátyásnak mindent újra kellett megteremtene. Úgy is tett. A legkiválóbb építészek építették újra a királyi palotát, amelynek fermeit freskók, faliszőnyegek és képek ékesítették. Kiváló szoborművek az udvaron és bent a palotában, az ötvösművészet tenger kincse a polcokon s a legcsodásabban illusztrált könyvek a könyvtárban, a híres Corvinában. Amikor meghalt, valóban királyi prédáért indultak versenyre fejedelmek, tudósok, kalmárok egyaránt.

Tudvalevő, hogy Mátyás idejében két uralkodó versenyzett egymással Közép-Európa hegemoniájáért. Mátyás és Habsburgi III. Frigyes német császár. Mind a kettő kiváló politikus volt és nagy amatőr. Mindegyik a maga módja szerint. Frigyes fukarsággal, Mátyás bőkezűséggel. Nem is lehetett összemérni egymással a két uralkodó művészeti kincseit. Mátyásé volt a babér. A sors szatirálja mégis úgy akarta, hogy a bécsi udvari gyűjtemények kezdetét III. Frigyesről számítsák és hogy e gyűjtemények első kiváló tápláló forrása Mátyás gazdagsága legyen.

Mátyást méltatlan utódok követték a trónon, ellenben fölöttébb kiváló ember lett Bécs urává I. Miksa császár személyében. Mátyás szellemi örökösének szokás őt nevezni. Sajnos,

* Ez a cikk még március havában fródott. A szerk.

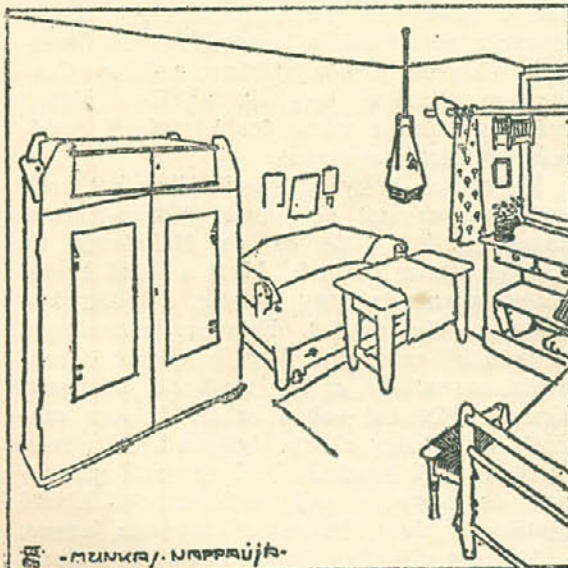

Thoroczka Wigand
Ede: Munkásember
háza.

Eduard Thoroczka
Wigand: Arbeiter-
wohnung.

E. Thoroczka Wi-
gand: Maison d'ouv-
rier.

a másik táborban volt. Miksa folytatta apja kincstárának gyarapítását, a cseh-magyar Jagellók pedig prédálták Mátyás kincseit. A magyar királyi kincsek első pusztulását Ulászlónak Corvin Jánossal való vetélkedése vonta maga után. Ám együtt volt még a híres könyvtár. Ulászló energiája azonban lassanként felmondta a szolgálatot a cseh és német tudós urakkal szemben, akik egy kis emlékért szívesen hízelegtek a királynak. Nem javult a helyzet akkor sem, amikor II. Lajos foglalta el a magyar trónt. A német humanisták között oly nagyra tartott Cuspinianus, Celfes

Thoroczka Wigand
Ede: Munkásember
háza.

Eduard Thoroczka
Wigand: Arbeiter-
wohnung.

E. Thoroczka Wi-
gand: Maison d'ouv-
rier.

és Brasicsanus egyre-másra vitték el a Corvin-kódexeket Budáról. Ezek aztán Bécsbe kerültek, ahol Fáber János bécsi püspök már pénzáldozatoktól sem riadt vissza, hogy megszerezze őket. Azért mondom, hogy nem riadt vissza, mert az említett gyűjtők ingyen jutottak ahhoz, amiért Mátyás annyi pénzt, a magyarság pedig annyi munkát fizetett.

Miksa császár értette a módját, hogy magához vonja híveinek kulturális kincseit. A bécsi udvari könyvtár 1495-ben történt alapításáról mai napig fenn hirdeti egy emléktábla, hogy a császár Corvin Mátyás király könyvtárának nagy részéből alkotta e kiváló intézményt. De Miksa nemcsak könyvekre vetett súlyt, hanem Mátyás királyra vonatkozó minden egyéb emlékre is. Megszerezte Mátyás kardját és pajzsát, amelyek ma is láthatók Bécsben. Gyűjtésének szolgálatába állította hírhedt házassági politikáját is, amelynek a Habsburg-házzal való örökösnek látszó kapcsolatunkat köszönhetjük. Tudvalevő, hogy unokái Mária és Ferdinánd összeházasodtak Ulászló gyermekeivel Lajossal és Annával. Csakhamar úgy esett a dolog, hogy a tőlünk elment magyarországi Jagelló Anna, Ferdinánd király és császár felesége, ha hozott is valamit, végre is újból elvitte, sőt kincseinknek legnagyobb exportálójává vált.

Amikor ugyanis a mohácsi veszedelemtől értesült, anélkül kincset csak felpakolni tudott, hajókon Pozsonyba szállíttatta. Pozsony várának magyar őrzői azonban eleintén szembe helyezkedtek a királynéval s csak az ország koronás királyának akarták kiadni a kincseket. Ilyenül azonban végre is elismerték Ferdinándot, aki csakhamar kiegyezett hugával. A testvérek barátságosan megosztzkodtak Magyarország kincsen, amelynek leltára — fájdalmas olvasmány nekünk — ránk maradt. Káprázató mennyisége az arany és ezüst műtárgyaknak!

És vajon mi volt ez az egyezség? Semmi más, mint hogy a nekik tetsző holmit a testvérek megtartották maguknak, az oroszlánrészt ellenben Ferdinánd az osztrák valuta megjavítására fordította. Rendkívül jellemzi Ferdinándot, hogy magyar királyságának még lelegején sem gondolt egy percig sem az ország javára és alkotmányára. Mikor 1527-ben bevonult Budára, még a koronáztatása előtti napokban is Magyarország megkárosításán törte fejét, úgy intézkedvén, hogy a kincsek küldessenek az ausztriai pénzügyi kamarához, amely tördeltesse ki belőlük a drágaköveket, olvasszassa meg őket és veressen belőlük pénzt.

Ami Mária királynéhoz került, azt vitte magával Németalföldre, többek között a híres

Codex Aureus is, amely végre Spanyolországba került.

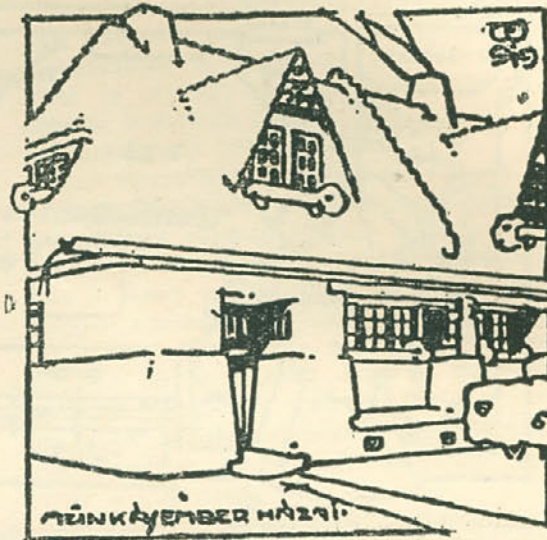
De Ferdinánd nem elégedett meg kiadós zsákmányával. Hadvezérei tovább fosztogatták az országot. Ami templomi kincsre akadtak, azt Bécsbe küldték. Mikor Fráter György politikai gyilkosság áldozata lett, a legnagyobb mohósággal foglalták le műkincseit, amelyek Anna császárné gyűjteményébe kerültek. Habsburgokhoz méltó hála volt ez, amiért Fráter György kezükre játszotta Erdélyt.

Ezt a Ferdinándot tekintik a tulajdonképpeni udvari gyűjtemények megalapítójának. 1564-ben bekövetkezett halálával három részre oszlak a gyűjtemény, fiainak (II.) Miksa császárnak, Tirolai Ferdinánd főhercegnek és Stajer Károly főhercegnek örökrészére. Bécsben, Innsbruckban, illetve Ambrasban és Grazban kezdtek meg ezek a gyűjtemények önálló életüket, amíg azután századok folyamán ismét egy helyen, Bécsben egyesültek.

Az örökösök között Tirolai Ferdinánd főhercegtől, a híres ambrasi gyűjtemény megalapítójától nem tagadhatjuk meg rokonszenvünket. Ám ha nem is fosztogatott úgy, mint apja, a szépszerével hozzákerült magyar tárgyak a mostani likvidációnál mégis csak Magyarországot kell hogy illessék. Ő hozzá került II. Lajos művészi vértézete, Zrinyi Miklósnak, a szigetvári hősnek sisakja, Thury Györgynek, a palotai hősnek kardja, II. Lajosnak és Báthory István lengyel királynak fegyverzete.

Bátyja, (II.) Miksa császár és király már apja módjára dolgozott. Embereinek Bécsbe kellett szállítani mindazt, amihez hozzájutottak. Neki sikerült megszereznie Mátyásnak és Beatrixnak azt a két ismeretes domorművi arcképet, amelyeket állítólag Benedette da Majano készített.

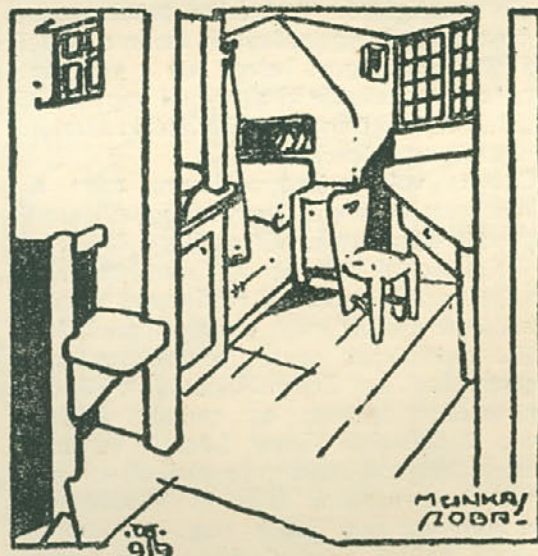
Ferdinánd, Miksa és Rudolf idejében még egy csendes magyar tragédia zajlott le a császárvárosban. Ez Zsámboky Jánosnak, a kiváló magyar polihisztnak, orvosnak és történetírónak élete folyása. Zsámboky minden pénzét könyvtára gyarapítására fordította. Sikerült is megszereznie szémos kódexet, amely Vitéz Jánosé, avagy Mátyás királyé volt. A Corvinához hasonló könyvtár gyűlt össze ennél a magyar embernél, amelyet, amikor nyugalomba akart vonulni, Rudolfnak ajánlott fel megvételre. 530 kódexet ajánlott fel megvételre a császárnak háromezer arany dinárért. Az udvar nagyon is tudta, mit kap. Maga Blotius Hugó, az udvari könyvtárosságban Zsámboky utóda, úgy nyilatkozott, hogy a bécsi könyvtár, ha Zsámboky János kézíratai is hozzákerülnek, a francia király könyvtárát felülmulandja és a vatikánival lesz egyenlő.

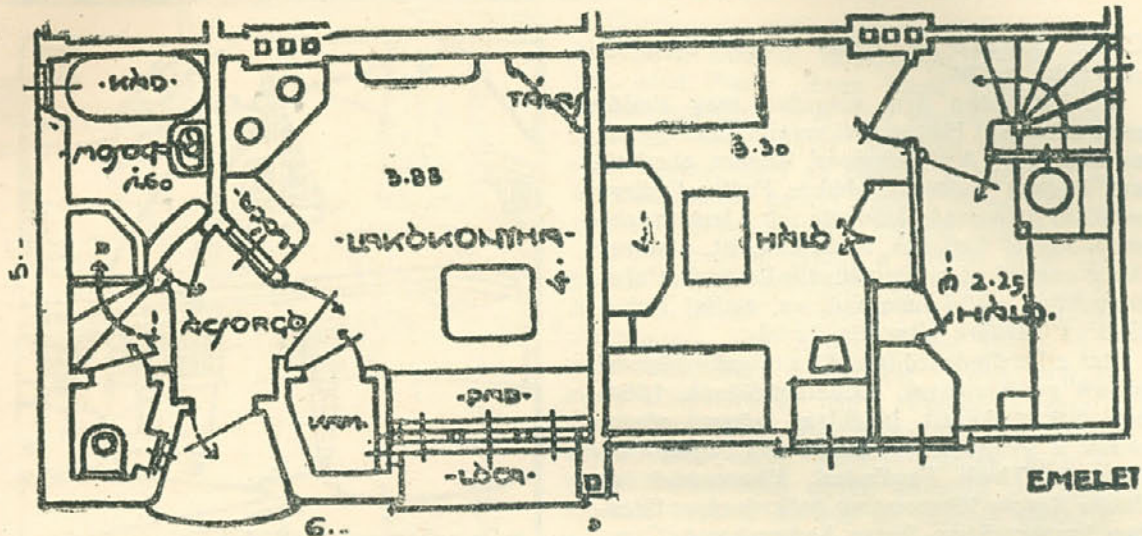
Thoroczkai Wigand Eduard Thoroczkai E. Thoroczkai Wigand: Munkáse-
Ede: Munkáse-
háza. háuser. rier.

E könyvtárkincset át is vette az udvar, ellenben a vételárát nem fizette meg, úgy hogy Zsámboky anyagi gondok s a méltatlan bánásmód keserűsége között halt meg. Örökösei sem kapták meg a pénzt, Rudolf ellenben még Zsámboky numizmatikai gyűjteményére is rátette a kezét.

Mátyás király és Zsámboky János könyvtára abból a szempontból is érdekelt bennünket, hogy míg minden egyéb tárgynál az osztrákok nagy sikerrel tüntettek el minden az eredet jelzőt, addig ez aránylag kevésbé sikerült a könyveknél. Itt is óriási számban vannak példák, amelyeknél nem tudnók kimutatni a főlünk való származást, egyéb műtárgyakkal szemben azonban még mindig

Thoroczkai Wigand Eduard Thoroczkai E. Thoroczkai Wigand: Munkáse-
Ede: Munkáse-
háza. háuser. rier.

Thoroczkaí Wigand Ede: Munkás-ember háza.

Eduard Thoroczkaí Wigand: Arbeiter-wohnung.

E. Thoroczkaí Wigand: Maison d'ouvrier.

aránylag nagy a száma azoknak, ahol az eredet nem lehet letagadni. Ilyképpen a Corvin-kódexeket, amelyekből dr. Weinberger Vilmos, az osztrákok hivatalos Corvina-tudósa szerint negyvenegy van Bécsben, valamint a több száz kötetből álló Zsámboky-könyvtárt, feltétlenül vissza kell kapnunk.

Nem javultak az állapotok akkor, amikor Rudolf császár került a magyar trónra. E zavaros fejű ember szenvedélyes gyűjtő volt. Magyarországból továbbra is külföldre került minden felkutatható antikvitás. A külömbözet csak az volt, hogy Bécs helyét Prága foglalta el.

Rudolf ügynökökkel utaztatta be az országot, akik egyfelől pénzért zsarolták a főurakat az uralkodó háborúira, másfelől elszedték családi műkincseiket. Ecsedi Báthory István országbíró, föméntelen műkincs ura, az ország egyik leggazdagabb embere, Rudolf régi híve, valóságos betege lett a gondolatnak, hogy a császár ki akarja őt vagyonából forgatni. A legkörülmönfontabb intézkedésekkel igyekezett ezt elkerülni.

Oka is volt az aggodalomra, mert aki önként nem adta oda vagyontárgyait, annak vagyonát elkobozták, sőt az illető örülhetett, ha koldusbottal bár, de ép bőrrel menekült a szipolyozó karokból. E rendszeres vagyonelkobzások mellett még enyhén tűnnek fel a gyűjtő császárnak egyes konkrét műtárgymegszerzései. Így Zrínyi Miklóstól, a költőtől, egy értékes pajzsot, az említett Báthory István örökösétől Szent László koronáját szerezte meg, valamint vágyakozott a nagyváradi királysobrok után is. Mindenesetre kár, hogy ezt nem kapta meg, — a váradiak ugyanis hallani sem akartak védőszenjeik elszállításáról — mert végre is a török áldozatául estek. Kölcsönösen sok mindent aján-

dékoztak egymásnak Rudolf és Báthory Zsigmond, aki megittasodott a Habsburgokkal való összeköttetésétől. Végül Prágába költözött és otthagyta a Báthoryak műkincseinek utolsó maradványát. Bocskay István, aki életének utolsó rövid, de annál ragyogóbb szakaszát leszámítva, németpárti volt, sok mindent ajándékozott a császárnak. Mikor azonban a magyarság élére állt és vitézül forgatta meg fegyverét a császárral szemben, méltóságosan is, humorosan is, saját arcképét küldte Mátyás főherceg útján az uralkodónak.

— Bár inkább elevenen küldhetném ezt a Bocskayt! Sőhajtotta Mátyás főherceg, amikor továbbította az ajándékokat.

A bécsi kincstár őrzi Bocskay Istvánnak azt a koronáját is, amelyet a török császár nyújtott át neki 1605-ben a rákosi mezőn egyéb fejedelmi jelvények kíséretében. Az összes jelenlévők magyar királyként ünnepezték ez alkalommal a fejedelmet, ő azonban oda nyilatkozott, hogy a koronát csak mint ajándékot fogadja el. Bécsben mindazonáltal nagy volt a riadalom és amikor Bocskay 1606-ban meghalt, ideges sietséggel megtették mindent, hogy a korona a császárvárosba kerüljön. Bocskay világosan intézkedett végrendeletében, hogy koronája az ország tárházában őriztessék. Thurzó Györgynek azonban sikerült befolyásolnia a homonnai Drugeth-családot, Bocskay örökösét, akik kiszolgáltatták a nádornak e kincset, melyet ünnepléses formák között helyeztek el a bécsi kincstárban.

Minthogy Magyarországnak sohasem léteült olyan tárháza, amilyenre Bocskay gondolt, lehetne érveket sorakoztatni amellett, hogy a bécsi kincstár tulajdonképpen közös tárháza a képzeleti összbirodalomnak. Ám most, amikor felosztásra kerül az összbiro-

dalom, fel kell osztani a közös kincstárt is. Különösen pedig ki kell adni ezt a kincsünket, amelynek egyszerű létjelleget senki nem tagadhatja.

Bethlen Gábor és I. Rákóczi György idejében némileg szűnietelt hazánk fosztogatása, a Thököly-Rákóczi-kor azonban meghatározta a császáriak vagyonekibzó tevékenységét. Minden politikai per háttérében ott lappangott a kapzsiság, amely Magyarországot csakugyan koldussá akarta tenni. Aki csak felszínesen böngész át Nádasdy Ferencnek, a XVII. század legnagyobb magyar mecénásának gyűjteményei lajstromát, lehetetlen, hogy meg ne győződjék arról, hogy Nádasdynak nem azért kellett elpusztulnia, mert pártlító volt, hanem mert gazdag volt. Bécsbe kerültek a Zrinyiek kincsei, az öreg Thököly István árvavári pompás berendezése, Thököly Imre ragyogó marhája és végül a Rákócziak mérhetetlen gazdagsága.

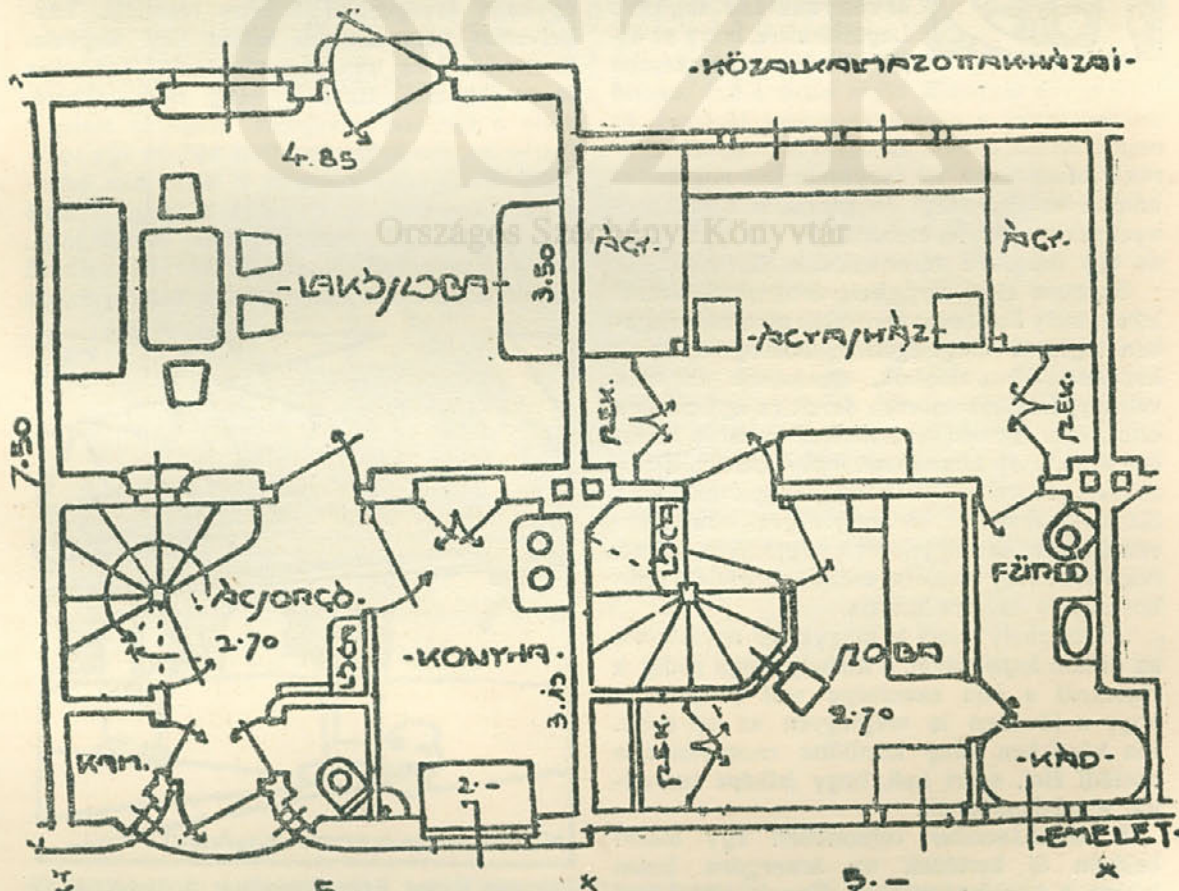
A szatmári béke után már nem maradt miből kifosztani az országot. II. Józsefet, a humanus uralkodót nem is vezették ilyen szempontok. Ellenben ezen a téren mégis fájdalmas a rá való emlékezés, mert ő meg

az egyházi javak elárvereztetésével fosztotta meg Magyarországot ősi kincseinek utolsó maradékától. A klastromi könyvtárak java most is ott van az udvari könyvtárban, de magyar embernek eleddig nem engedték meg a bennök való búvárkodást.

Igen egyenlőtlen volt még a XVIII. és XIX. század fordulóján is Magyarországnak és Ausztriának egymáshoz való viszonya. Bécsben voltak a szervezett császári gyűjtemények, nálunk pedig csupán apró kis akarások egy nemzeti múzeum felállítása körül. Így történt, hogy mindaz a kincs, amit hosszú évszázadokon át a magyar föld a magyarság számára rejtgetett, szintén Bécsbe került. Így jutott Bécsbe 1799-ben a nagyszentmiklósi aranyelet, amelyet Attila kincse néven ismer a közönség.

De nem folytatom tovább a felsorolást.

E gyűjteményekben megfelelőképpen részeseudnünk kell. Nem elégedhetünk meg azzal, hogy megkapjuk azt az aránylag igen csekély számú tárgyat, amelyekről lerí a magyar eredet. Hiszen az a praktika, amely annyi időn keresztül magához kaparintotta kincseinket, a legnagyobb pontossággal gondoskodott

Thoroczkal Wigand Ede: Közalkalmazottak háza,

Eduard Thoroczkal Wigand: Beamtenwohnung.

E. Thoroczkal Wigand: Maison d'employé.

arról, hogy az eredetet felüntető megkülönböztetések eltűntessenek. Akadémikus jellegű volna a vita akörül, milyen számarányú legyen Magyarország részeseése e közös gyűjteményekben. Azt is lehet mondani: a régi kvóta-szerinti, azt is, hogy felearányú, mert az udvari gyűjtemények fenntartásának költségeihez az udvartartás költségei kereteiben felearányban járultunk. Ám ezeket a támasztópontjainkat felforgatta a világháború. Magyarország történelmi multját és évszázadok alatt megszerzett jogait azonban nem forgatta fel.

A modern szellem a jog diadalát jelenti az erőszak felett. Mi a történelem által támogatott jog és igazság alapján kívánjuk a

magunkét. Műtárgyakat zsákmányolnia még egy Napoleonnak is csak ideig-óráig sikerült.

Revideálnunk kell a Habsburgok műtárgyszerzéseit. A béketárgyalások labirintusában kell akadnia egy zugnak, ahol ezt is megbeszéljük. Magyarország nem kézi hombákkal követeli a magáét, amint ezt Olaszország tette Bécsben ez évi február havában, hanem kézzelfogható történelmi tényekkel Ausztriát nem éri sérelem, ha teljesíti jogos kérésünket. Neki kevés, nekünk sok az, amiről szó van. És ha megkapjuk azt, ami bennünket illet, bizonyára eggyel megszaporodnak a békés szomszédi egymásmellettélés biztosítékai.

KISEMBEREK OTTHONA

Írta: THOROCZKAI WIGAND EDE

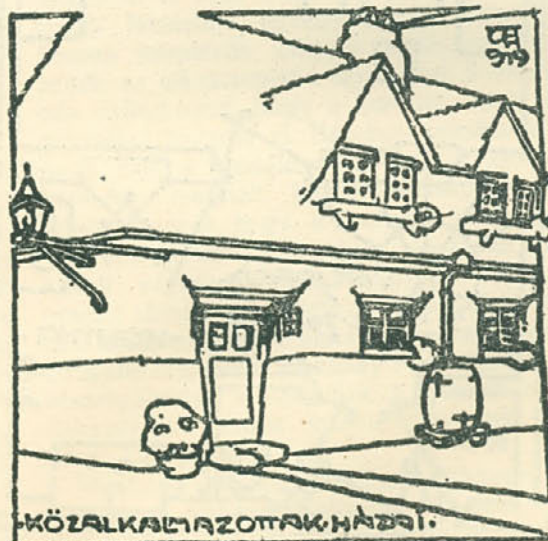
Budapest lakásviszonyainak nyomorúságos volta köz tudomású. Ezen a szomorú helyzeten csakis okos, erélyes és gyökeres városfejlesztési politikának érvényesülése segíthet. Legfőbb ideje, hogy az állam, főváros és a számba jövő egyéb tényezők véget vetve a sok meddő ankézésnek a cselekvés terére lépjenek és nagyszabású építési akcióval biztosítsák egyrészt fővárosunk lakásnyomorától sújtott lakóinak az egészségi és szociális követelményeknek megfelelő, emberséges elhelyezkedést és egy egyszerű városfejlődés föltételeit.

Szemem előtt egy kertvárosszerű övezet lebeg, mely Budapest periferiáit alkotná smagában foglalná megelégedett, boldog emberek hajlékait. Hivatalnokok, munkások és más vékonypénzű kisemberek derült és egészséges otthonaira gondoltam, amikor most e füzetben bemutatott terveimmel foglalkoztam. E rajzokhoz szeretnék néhány magyarázó szót fűzni. A tervezett lakóhelyiségek elrendezésénél különösen figyeltem az égtájakra s arra, hogy a tűzhely rendeltetésének megfelelő egykori méltó helyére jusson.

„Háztűzhely“ szó a magyarnál egyértelmű az otthon fogalmával, a tűzhely maga pedig a régieknél a ház szentsége volt s akarom, hogy a jövőben is meglegyen ez az ereje. Kis házakban főleg körülötte csoportosul a családi élet, ezért kell, hogy jelképe maradjon a háziasságnak.

A munkásember otthonában egy földőt bejárón át kerülünk az ácsorgóra. Innen jobbra a konyhásszobába. Ennek közel kell lennie a külső élethez, napi foglalatosságok-

hoz. Az anya is a tűzhely körül tölti legtöbb idejét. Ezért fontos a helye, hogy főzés közben szemügyre vehesse gazdaságát, játszó gyermekeit. E célra szolgál a lóca felett levő ablakocska, mely a lépcsőre is kitekint, hogy az ugrádozóknak baj ne essék. Ilyeténképpen egyhelyt elvégezheti bokros teendőit. Tűzhelyemet nemcsak ősi soron járó kegyelet illtette főhelyre, hanem szerepének fontossága is megköveteli. Ez a jó öreg nem tékozló, mely a főzéssel elvégezte dolgát s melegét füstbe bocsátná, hanem télvíz időben egy tolóajtón át légaknába vezetli s fűti a ház helyiségeit. Továbbá kapcsolatos a mögötte levő mosogatóhellyel, mely egyben fürdőszoba. Kádja mosóteknő. Mosogatókor felemelhető az előtte levő csapóajtócska s néhány fokon

KÖZALKALMAZOTTAK HÁZAI.

Thoroczkaí Wigand: Közalkalmazottak házaí.
Eduard Thoroczkaí Wigand: Beamtenhäuser.
E. Thoroczkaí Wigand: Malson d'employé.